

Percepția bucureștenilor despre "noile minorități"

Radu Umbreș

1. Introducere

Deschiderea granițelor României după 1989 a dus la constituirea unor noi comunități etno-naționale, pe lângă cele "tradiționale"¹. Bucureștiul, ca orice capitală, a atras un număr semnificativ de străini care s-au stabilit pe teritoriul orașului, și-au construit existența în cadrul vieții urbane, și au interacționat cu bucureștenii pe diverse planuri sociale. Acest studiu reprezintă una dintre primele încercări de a înțelege acest fenomen nou din perspectiva "localnicilor".

Vom începe prezentarea studiului printr-o secțiune care detaliază metodologia cercetării. Vom descrie apoi caracteristicile eșantionului, profilul socio-demografic al respondenților, și particularitățile metodei de eșantionare. Instrumentul principal folosit – chestionarul - este anexat la sfârșitul studiului. În capitolul 5 începem prezentarea propriu-zisă a rezultatelor cercetării. În primul rând, vom discuta despre viziunea generală pe care o au bucureștenii din studiul nostru despre străinii stabiliți în capitală. Am sondat percepțiile despre numărul de străini din București (atât ca estimare cât și ca dezirabilitate), factorii care duc la venirea noilor minorități, imaginea generală a relației dintre români și străini, dar și despre modul în care românii sunt tratați în alte țări.

O secțiune foarte importantă a cercetării este dedicată distanței sociale pe care respondenții o simt față de noile minorități sau față de străini în general. Studiul a urmărit și toleranța față de anumite practici sociale ale noilor minorități, precum și obligațiile și drepturile pe care respondenții le consideră că străinii stabiliți în București ar trebui să le aibă. Întrucât noile minorități sunt o prezență în viața orașului și a locuitorilor acestora, am inclus o serie de întrebări prin care să studiem tipul și frecvența interacțiunilor cu persoane din aceste comunități. Ultima parte a cercetării se axează pe impactul noilor minorități asupra capitalei, așa cum sunt ele percepute de respondenți. Am inclus efecte pozitive, cât și negative, la nivelul percepției generale dar și ca efect la nivel personal. Modul de locuire și contactul cu gastronomia etnică au fost două dimensiuni de cercetare discutate în finalul raportului de cercetare. Studiul se încheie cu o parte dedicată concluziilor, unde lansăm o serie de ipoteze pentru continuarea și aprofundarea acestui studiu, precum și o comparație cu rezultatele focus-grupurilor cu membri ai noilor minorități.

¹ Ghilimele sunt utilizate aici, ca și în alte locuri, pentru a semnală folosirea unor termeni nativi, populari, care nu reprezintă neapărat un concept analitic riguros și folositor.

2. Metodologia studiului

Cercetarea s-a desfășurat este bazată pe un eșantion de 480 de respondenți rezidenți în București². Acestora le-a fost administrat un chestionar direct de către un operator de teren în sarcina căruia a căzut selectarea respondentului. Perioada de colectare a datelor a fost noiembrie 2015 – decembrie 2016. Chestionarul a inclus întrebări cu variante închise și deschise de răspuns, cu o durată de administrare de aproximativ 45 de minute. Eșantionarea a fost non-aleatorie, bazată pe conveniență și pe atingerea unor cote de respondenți și a unei distribuții geografice relativ uniforme.

Numărul bărbaților este aproape egal cu cel al femeilor (52% respectiv 48% din eșantion). Respondenții au vârste între 18 și 72 de ani, cu o medie de 36 de ani. Astfel, eșantionul nostru conține un număr proporțional mai mare de tineri față de populația Bucureștiului. Un criteriu foarte important în selectarea respondenților a fost acela al cunoașterii personale a macar unui străin din București. În eșantionul nostru, puțin peste jumătate dintre respondenți cunosc pe nume cel puțin un străin. Proporția este probabil mult mai ridicată decât cea din populația generală, dar aceasta ne permite o comparație între două tipologii de bucureșteni i.e. cei care au și cei care nu au experiența directă a interacțiunii cu un străin.

---

² Eșantionul nu este reprezentativ la nivelul capitalei – vezi secțiunea de discuție metodologică.

3. Descrierea respondenților. Caracteristici socio-economice

3.1 Educație

În tabelul 1 sunt prezentate cifrele care descriu nivelul de educație al respondenților precum și al părinților acestora. Se remarcă numărul ridicat de persoane cu studii superioare intervievate (40%), precum și nivelul de educație mai ridicat al respondenților față de părinții acestora. Pentru a ușura analiza cantitativă a datelor colectate, vom grupa respondenții în trei categorii educaționale: studii primare (maxim școală profesională – 72 intervievați), studii medii (maxim școală post-liceală - 193 intervievați) și studii superioare (minim facultate - 180 intervievați).

	Școala generală (maxim 8 clase)	Prima treaptă (maxim 10 clase)	Școală profesională	Liceu	Școală post-liceală	Facultate	Studii post-universitare (master sau doctorat)
Respondent	5%	5%	7%	38%	5%	33%	7%
Mama respondentului	20%	7%	11%	40%	8%	14%	1%
Tatăl respondentului	19%	5%	13%	37%	7%	17%	1%

Tabelul 1: Nivel de educație (ultima formă de învățământ absolvită)

3.2 Stare civilă și locuire

Peste două treimi dintre respondenți sunt născuți în București, un sfert sunt născuți în alt oraș (Ploiești este orașul cel mai des menționat), iar trei procente sunt născuți în mediul rural. Vârsta medie la stabilirea în București este de 22 de ani. Doi din cinci respondenți sunt căsătoriți, iar 28 la sută sunt într-o relație informală. Șase procente dintre respondenți sunt văduvi, 3% sunt divorțați, iar un respondent din cinci este singur. Persoanele intervievate locuiesc în gospodării cuprinzând între 1 și 8 persoane, media fiind de trei persoane per gospodărie.

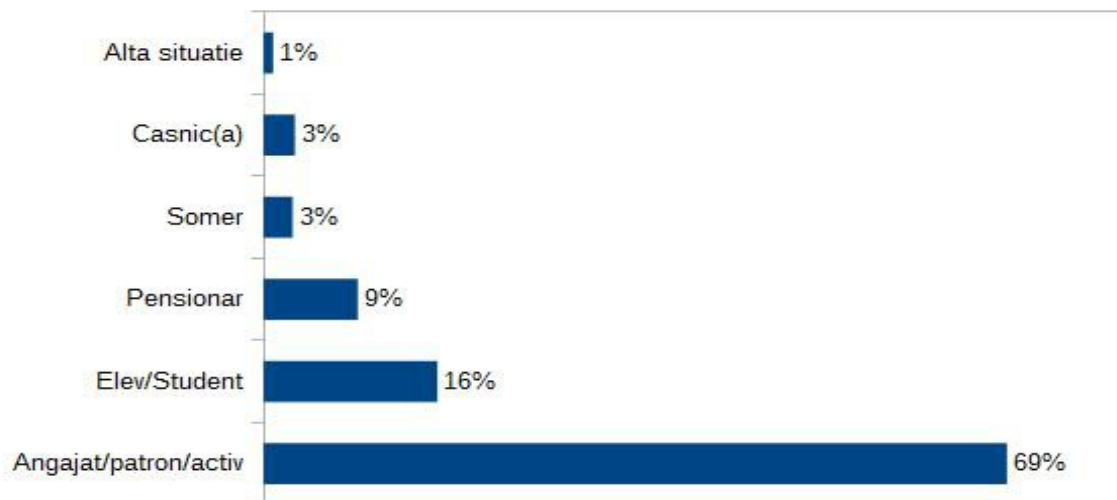

Figura 1: Statut ocupațional
Unul din 10 este pensionar, iar câte 3 procente sunt în stare de șomaj respectiv casnic(e).

Cei mai mulți dintre respondenții noștri au (sau au avut) ocupații care necesită studii superioare - 28%, urmați fiind de cei din sectorul serviciilor - 18% și de către studenți - 16%. Un număr egal de respondenți - 12% - sunt muncitori calificați sau funcționari publici cu studii medii. Un respondent din 20 este muncitor necalificat sau agricultor, iar 7 procente sunt întreprinzători particulari, jumătate dintre aceștia fără angajați. Persoanele intervievate au venituri între 100 și 40000 de lei, cu o medie a veniturilor de 2603 lei.

Figura 2: Ocupația respondentului

3.4 Religie și etnicitate

O vastă majoritate - 96% dintre respondenți se declară de religie ortodoxă, alături de un număr foarte redus de persoane de religie romano sau greco-catolică, protestantă/neoprotestantă, mozaică sau musulmană. Aproape două procente dintre respondenți se declară atei sau fără afiliere religioasă. Aproape toți participanții la studiu se declară români ca etnicitate, doar două respectiv un procent fiind romi și respectiv maghiari.

4. Câteva observații referitoare la analiza statistică a datelor

Caracteristicile eșantionului fac necesare anumite constrângeri ce trebuie menționate pentru a interpreta în mod corect analiza statistică a datelor. Întrucât metoda de eșantionare nu a permis construirea unui eșantion reprezentativ statistic la nivelul municipiului București, analiza datelor noastre trebuie înțeleasă ca fiind un studiu exploratoriu. Fiind primul studiu de acest gen, din câte cunoaștem noi, prezentăm caracteristicile eșantionului ca fiind indicative, și nu reprezentative, pentru modul în care bucureștenii se raportează la ”noile minorități”. Este posibil ca un studiu reprezentativ la nivelul capitalei să producă date diferite de cele prezentate aici, iar diferențele pot fi unele radicale sau doar de nuanță și/sau intensitate.

		Cunoaște personal un străin?	
		Da	Nu
Venit (medie per categorie)		2282 lei	1600 lei
Vârsta (medie per categorie)		31 ani	42 ani
Sex	Bărbați (% din total)	47%	53%
	Femei (% din total)	58%	42%
Educație	Studii primare(% din total)	31%	69%
	Studii medii(% din total)	46%	54%
	Studii superioare (% din total)	69%	31%

Tabelul 2: Caracteristici socio-economice în funcție de experiența interacțiunii cu străinii

În măsura în care am încercat să evităm pe cât posibil orice tendențiozitate (*bias*) în selectarea respondenților, suntem îndeajuns de convinși că datele noastre constituie un reper sociologic relevant în studierea relațiilor dintre bucureștenii și noile minorități.

Un aspect foarte important al eșantionului nostru este supra-reprezentarea unei anumite tipologii sociale – cetățeanul cosmopolitan. Acesta are contacte sociale cu noile minorități, este mai degrabă tânăr și tinde să aibă o educație și un venit mai ridicate decât media populației din București. Aceasta nu înseamnă că nu am inclus și subiecți cu alte caracteristici sociale – însă am reușit să

surprindem o categorie mai specială care poate fi, după cum vom vedea, exemplară pentru anumite valori civice și civilizaționale.

Un număr de 235 de respondenți, 53% din total eșantion, au declarat că cunosc personal (un criteriu fiind să cunoască numele și să fi interacționat direct) cel puțin un individ din cele 8 noi minorități din București incluse în studiul nostru. Femeile sunt ușor supra-reprezentate în acest grup față de bărbați, la fel ca persoanele mai tinere. În medie, cei care cunosc un străin au un venit mai mare cu aproape 600 de lei decât cei care nu cunosc, și sunt peste două treimi din rândul respondenților cu studii superioare. Studenții din eșantionul nostru sunt supra-reprezențați în rândul celor care au experiența interacțiunii cu străinii, în timp ce pensionarii se află la polul opus, al subreprezentării.

5. Viziuni generale despre relația dintre bucureșteni și noile minorități

Una dintre primele cerințe pe care le-am adresat respondenților a fost să numească cele mai numeroase trei comunități de străini din București. Nu ne-am limitat întrebarea la cele 8 grupuri pe care le studiem, și nici nu am sugerat răspunsuri, încercând să surprindem cât mai mult intuițiile respondenților. Chinezii au fost numiți cel mai des (29% prima mențiune, 18% a doua mențiune, 16% a treia mențiune), urmați de turci (18% prima mențiune, 19% a doua mențiune, 20% a treia mențiune), "arabi" (sic!) (12% prima mențiune, 10% a doua mențiune), moldoveni (11% prima mențiune, 9% a doua mențiune, 12% a treia mențiune) și italieni (13% a treia mențiune). Se remarcă folosirea spontană a etnonimului "arabi" care nu corespunde necesar unei naționalități, putând cuprinde ceea ce apare în studiul nostru ca libanezi, dar nu exhaustiv și oricum cuprinzând mult mai multe naționalități ce nu apar în studiul nostru. Atunci când întrebarea se referă strict la cele 8 minorități de interes³, cele mai numeroase comunități sunt considerate chinezii (34% prima mențiune, 23% a doua mențiune), moldovenii (32% prima mențiune, 19% a doua mențiune), turcii (10% prima mențiune, 24% a doua mențiune), urmați de italieni (12% a doua mențiune) și procente scăzute pentru celelalte grupuri.

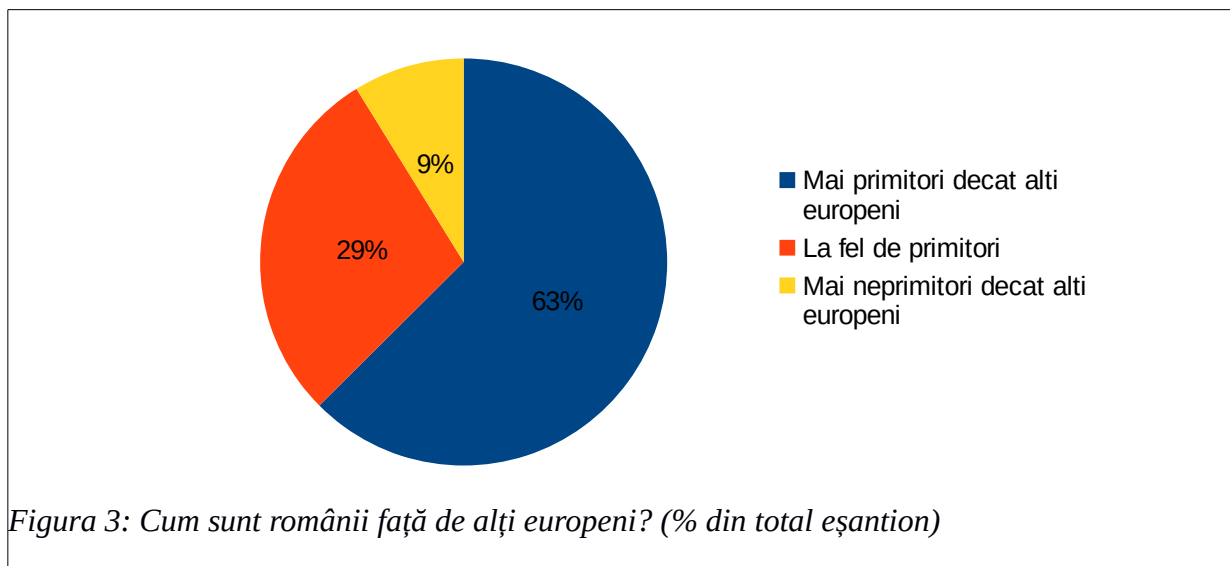
O proporție covârșitoare - 95% dintre respondenți - crede că România este atractivă (54%) sau foarte atractivă (41%) pentru străini. Printre motivele pentru care străinii se stabilesc în România, studiile (37% dintre respondenți) și locurile de muncă (27%) sunt cele mai des menționate primele, urmate de motivele familiale (14%), serviciile oferite de statul român (9%), motive legate de climă și natură (6%) sau ca refugiați (6%)⁴. Oportunitățile de afaceri sunt foarte des (64%) menționate ca al doilea motiv important pentru venirea străinilor în România. Respondenții cu studii superioare menționează mai des motivele legate de educație sau calificare, cei cu studii medii motive legate de facilitățile oferite de statul român, iar cei cu studii primare atracția oferită de locurile de muncă sau motive familiale. O posibilă explicație pentru diferențe este dată de mediul în care este mai probabil ca respondentul să întâlnească străini (în familie, la locul de muncă sau în mediul universitar), sau chiar acele domenii ale vieții sociale în care să simtă o oarecare competiție, fie ea și imaginară, cu străinii stabiliți în România.

---

³ Această întrebare a fost pusă în alt moment al chestionarului, funcționând și ca o metodă de control al consistenței interne a răspunsurilor respondenților.

⁴ Aceste răspunsuri evocă informațiile primite din partea membrilor celor 8 minorități care au participat la focus-grupurile din cadrul cercetării.

Circa doi respondenți din trei consideră ca românii sunt mai primitori cu străinii decât alți europeni, iar respondenții din acest grup au o vârstă medie mai ridicată decât cei care consideră că românii sunt la fel de primitori ca alți europeni (29% dintre respondenți) sau mai puțin primitori (9%).

Per ansamblu, o majoritate a respondenților consideră că bucureștenii se înțeleg bine sau foarte bine cu străinii din fiecare dintre cele 8 grupuri studiate. Există totuși niște diferențe. Punând în ordine descrescătoare, conviețuirea este considerată mai pozitivă cu moldovenii, englezii, francezii, italienii, turcii și chinezi, față de libanezi și indieni. În cazul acestora din urmă, 28 respectiv 38% dintre respondenți consideră că românii se înțeleg mai degrabă prost sau foarte prost cu respectivele minorități. Părerile sunt relativ uniform distribuite în interiorul eșantionului, cu o ușoară tendință spre o viziune mai optimistă din partea celor cu venituri mai ridicate.

Am vrut să aflăm cum cred românii că sunt primiți în unele dintre țările din care provin minoritățile de interes pentru studiul nostru. Am exclus India și China întrucât am considerat că numărul de români care au locuit în aceste țări este prea redus ca respondenții noștri să dea un răspuns informat și relevant. Respondenții au considerat Moldova (77%) și Turcia (66%) ca fiind țările în care românii sunt primiți mai degrabă bine. Pentru Liban și Italia, răspunsurile "mai degrabă bine" (46 % respectiv 40%) sunt apropiate ca număr de cele "mai degrabă rău". Majoritatea respondenților consideră ca românii sunt mai degrabă primiți rău în Marea Britanie (68%) și Franța (74%). Pentru fiecare dintre aceste cifre se pot oferi mai multe explicații speculative, dar aici ne vom rezuma doar la câteva. Relația specială dintre România și Moldova este evidentă. În rest, răspunsurile se orientează pe o axă Est-Vest. Aparent, bucureștenii se consideră mai bine primiți (*qua* români) în Orient decât în Occident. Sentimentul poate reflecta realitatea interacțiunilor sociale dintre români și aceste societăți în trecutul apropiat. Recentele mișcări xenofobe și anti-europene din UK, Franța,

și în mai puțină măsură Italia sunt de notorietate publică. Nu poate fi exclus ca factor cauzal nici un anumit complex de inferioritate/superioritate față de alte culturi sau societăți, sau chiar rolul unor reprezentări culturale ale ospitalității societăților ”tradiționale” față de societățile ”moderne”.

Următoarea întrebare ne-a adus un prim rezultat spectaculos. Respondenții noștri consideră că românii îi primesc mai bine pe cei care îi primesc mai rău pe români. Astfel, britanicii și francezii sunt, alături de moldoveni, considerați de aproape întreg eșantionul ca fiind primiți mai degrabă bine de români. Cetățenii proveniți din Italia și Turcia urmează la vârful ierarhiei. Tot o majoritate, dar semnificativ mai redusă numeric, de respondenți consideră că românii îi primesc mai degrabă bine pe cei din China (83%), Liban (76%) sau India (75%). Aceleași posibile explicații se aplică precum cele menționate mai sus, dar ar trebui să reflectăm asupra relației de non-reciprocitate dintre modul în care românii se simt primiți și cel în care simt că îi primesc pe străini, care întărește ideea unui complex cultural de amplasare într-o ierarhie a valorilor civilizaționale la nivel global. Se

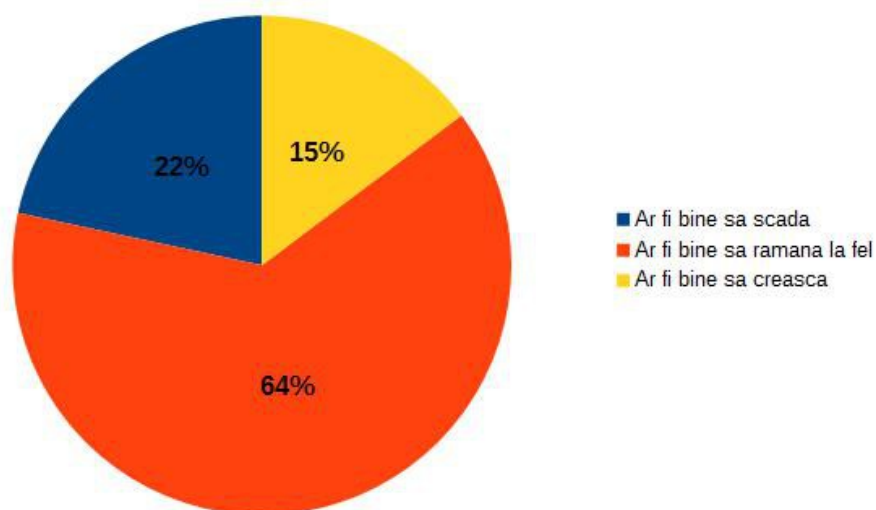

Figura 4: Cum vi se pare numărul de străini din București? (% din total eșantion)

confirmă, de asemenea, stereotipul cultural al ”românului ospitalier” cu străinii. Ba chiar a cărei ospitalitate nu este nici egalată (nici altă societate nu este percepută ca fiind mai primitoare decât românii) și nici reciprocă.

O analiză a corelațiilor sugerează un efect al genului respondentului. Femeile cred mai des decât bărbații că românii sunt primiți bine în Italia, dar bărbații sunt mai înclinați să considere că românii sunt primiți bine în Liban. Posibile explicații speculative ar putea fi diferențele între experiența de migrație a bărbaților și cea a femeilor în Italia (predominanța ocupării în construcții/industrie versus muncă domestică), respectiv tratamentul diferențiat de gen într-o țară predominant musulmană.

Două treimi dintre respondenți consideră că numărul străinilor din București nu este nici mare, dar nici mic, în timp ce o treime consideră că numărul lor este prea mare. Aceștia din urmă sunt în special recrutați din rândul respondenților cu educație primară.

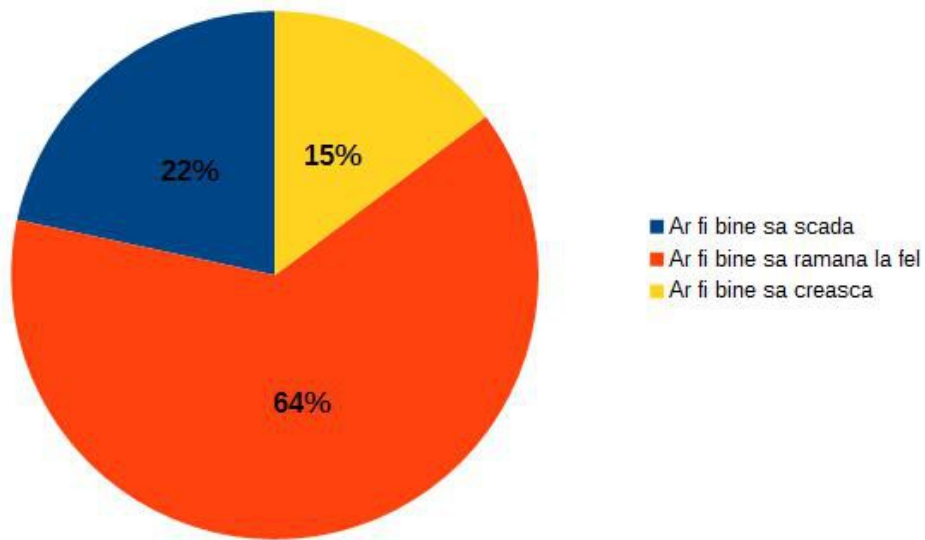

Figura 5: Cum ar trebui să se schimbe numărul de străini din București? (% din total eșantion)

Tot aproximativ două treimi dintre respondenți consideră că numărul străinilor din București ar trebui să rămână la fel, dar 15% consideră chiar că numărul ar fi bine

să crească iar unul din cinci consideră că ar trebui să scadă.

Respondenții cu studii superioare consideră mai des că numărul străinilor ar fi bine să crească, iar cei cu studii primare răspund mai des că numărul ar trebui să scadă. Cei care cunosc deja cel puțin o persoană aparținând celor 8 noi minorități sunt semnificativ mai înclinați să considere că numărul străinilor ar trebui să crească (respectiv mai puțin înclinați să răspundă că numărul ar trebui să scadă).

6. Distanță socială, toleranță, integrare

Studiul nostru a folosit o măsura clasică a distanței sociale, încercând să determine cât de mult apropiere socială acceptă respondenții față de străini în general, și față de cele 8 minorități în particular. Am început prin determinarea distanței sociale⁵ față de străini în general, iar 88% dintre respondenți declară că ar accepta un străin ca membru al familiei. La polul opus, mai puțin de 2% ar accepta străinii doar ca cetățeni ai României, fără apropiere mai ridicată. Persoanele mai tinere acceptă o distanță socială mai mică decât cele în vârstă (o corelație moderată dar semnificativă statistic). Cu alte cuvinte, este mai probabil ca o persoană tânără să accepte un străin ca, de exemplu, membru al familiei, decât o persoană în vârstă. Rezultatul nu este unul surprinzător, și poate fi explicat prin tradiționalismul generațiilor mai în vârstă, cu experiență mai redusă în interacțiunea cu străinii și cu o imagine a unei separații mai clare între grupuri etnice. O asemenea diferență se observă și în cazul educației, respondenții cu un nivel mai ridicat acceptând o distanță socială mai mică decât persoanele cu studii primare⁶. O altă corelație care susține ideea asocierii dintre tradiționalism și distanță socială este cea cu locul de naștere al respondentului: cei născuți în București sau în alte orașe acceptă o apropiere mai mare față de străini decât cei născuți în mediul rural. În final, se observă ca cei cu venituri mai ridicate sunt mai disponibili pentru o apropiere mai ridicată față de străini.

<i>Ați accepta un străin ca...</i>	Da	Nu
1. Rudă apropiată prin căsătorie - ginere, nora, cumnat(a)	88.4	11.6
2. Prieten apropiat.	94.8	5.2
3. Vecin de scară, de stradă.	97.5	2.5
4. Coleg de muncă	98	2
5. Cetățean al țării	98.2	1.8
6. Doar ca vizitator	98.2	1.8
7. L-aș expulza.	0.7	99.3

Tabelul 1: Distanță socială față de un străin generic (% din total eșantion)

Dacă respondenții noștri acceptă o distanță socială redusă față de "străinul" generic, atunci când

5. Am folosit o măsură larg răspândită și validată în studiile sociale i.e. scala Bogardus a distanței sociale. Formularea exactă a întrebării poate fi găsită în chestionarul atașat studiului.

6. Corelațiile rămân semnificative statistic și într-o analiză multi-variata.

Întrebarea se referă la naționalități în particular răspunsurile indică o creștere a distanței sociale. În cazul chinezilor, 43% dintre respondenți nu i-ar accepta ca membri ai familiei, și nici ca prieten apropiat de către 24%. O relație de rudenie pare a fi prea apropiată pentru 41% dintre respondenți și în cazul indienilor sau al libanezilor și pentru 35% în cazul turcilor, iar în jur de un sfert dintre respondenți nu ar accepta un individ din aceste naționalități ca prieten apropiat. În cazul englezilor, francezilor, italienilor, și al moldovenilor, răspunsurile indică o distanță socială semnificativ mai redusă – doar 15% sau mai puțin din totalul respondenților declară că nu ar accepta ca rudă prin alianță o persoană din respectiva naționalitate.

<i>Ați accepta un chinez ca...</i>	Da	Nu
1. Rudă apropiată prin căsătorie - ginere, nora, cumnat(a)	57.2	42.8
2. Prieten apropiat.	75.8	24.2
3. Vecin de scară, de stradă.	91.4	8.6
4. Coleg de muncă	92.8	7.2
5. Cetățean al țării	93.2	6.8
6. Doar ca vizitator	95	5
7. L-aș expulza.	1.1	98.9

Tabelul 1: Distanță socială față de chinezi (% din total eșantion)

După agregarea răspunsurilor privind distanța socială, se observă că bucureștenii fac o distincție între două categorii de străini. Pe de o parte sunt străinii față de care se manifestă o distanță socială redusă, o categorie în care intră moldovenii și naționalitățile din vestul Europei. Aceștia sunt și cei față de care se declară o apropiere similară cu cea a ”străinului” generic⁷. Putem explica apropierea față de moldoveni prin apropierea sau chiar identitatea etno-culturală resimțită de bucureșteni, iar cea față de europenii occidentali prin stereotipurile pozitive (aspiraționale, xenofile) ale respondenților. Însă minorități naționale provenite din țări îndepărtate cu majore diferențe culturale (China sau India), sau mai apropiate dar distincte lingvistic și religios (Liban într-o mai mare măsură și Turcia într-o mai mică măsură) pot fi percepute ca fiind mai greu de integrat în relații personale foarte apropiate. Această rigiditate poate fi, din nou, explicată prin tradiționalismul unora dintre respondenții noștri, respectiv cosmopolitismul altora. Luând fiecare naționalitate pe rând, predictorii pentru un nivel mai scăzut al distanței sociale sunt educația (chinezi, englezi, francezi,

7. Ca o observație antropologică, este posibil ca conceptul de ”străin” folosit de mulți dintre respondenții noștri să fie în mare măsură asociat cu ideea de Vest, în special dată fiind istoria Cortinei de Fier și a impregnabilității sale, care a accentuat ideea de Vest ca ”străinătate” ca un spațiu distant și inaccesibil – deci puternic relevant.

indieni, italieni, libanezi, moldoveni, și turci), vârsta (relație invers proporțională – la chinezi, englezi, indieni, libanezi, și turci) și venitul (englezi, libanezi, și turci).

<i>Ați accepta un englez ca...</i>	Da	Nu
1. Rudă apropiată prin căsătorie - ginere, nora, cumnat(a)	89.4	10.6
2. Prieten apropiat.	94.6	5.4
3. Vecin de scară, de stradă.	97.1	2.9
4. Coleg de muncă	97.3	2.7
5. Cetățean al țării	97.3	2.7
6. Doar ca vizitator	98	2
7. L-aș expulza.	0.4	99.6

Tabelul 1: Distanță socială față de englezi (% din total eșantion)

În mod interesant, nu există o diferență semnificativă statistic în ceea ce privește distanța socială față de un străin oarecare între respondenții care cunosc și cei care nu cunosc personal un străin. Cel puțin la nivel general, distanța socială ține de caracteristici formative ale indivizilor cum ar fi educația, clasa socială, sau generația din care fac parte. Putem observa însă un fenomen foarte interesant. Dacă un respondent a avut contact cu un străin (de orice fel), crește probabilitatea ca acesta să declare preferința pentru o distanță socială mai scăzută în cazul naționalităților non-europene, adică chinezi, indieni, și libanezi. Aceasta relație nu apare în cazul distanței sociale față de străini "familiari" - englezi, francezi, italieni, moldoveni, și, în mod foarte expresiv, turci.

Putem vorbi astfel, prin prisma instrumentului, evident imperfect și limitat, al măsurării distanței sociale declarate, despre două tipuri de "străin". Avem, pe de o parte, străinul apropiat. Aici intră moldovenii, din motive mult prea lesne de înțeles. Apoi, tot aici găsim italienii, francezii, și englezii. Pe de alta parte, avem străinul "îndepărtat" - chinezii, indienii, libanezii. Maparea geografico-culturală a acestor categorii este în mod substanțial confirmată de datele statistice la nivelul eșantionului nostru, atât la nivelul distanței sociale, cât și cel al percepției despre armonia interacțiunii inter-etnice cu bucureștenii. Turcii reprezintă un caz aparte, iar particularitățile statistice evocă statutul liminal al Turciei într-o cosmologie politică. În același timp o țară europeană, cu masive similarități culturale dar și o istorie comună complexă și ambivalentă, cu o prezență semnificativă în istoria recentă a mișcărilor de populație din și spre România, însă și o

populație majoritar musulmană vorbind o limba profund diferită. Statistic, turcii nu sunt nici străinul ”apropiat”, nici străinul ”îndepărat”, ci un pic din fiecare.

<i>Ați accepta un turc ca...</i>	Da	Nu
1. Rudă apropiată prin căsătorie - ginere, nora, cumnat(a)	64.6	35.4
2. Prieten apropiat.	80.4	19.6
3. Vecin de scară, de stradă.	92.1	7.9
4. Coleg de muncă	92.8	7.2
5. Cetățean al țării	93.7	6.3
6. Doar ca vizitator	93.9	6.1
7. L-aș expulza.	7.3	92.7

Tabelul 1: Distanță socială față de turci (% din total eșantion)

O altă observație importantă este cea referitoare la numărul sensibil mai mare de respondenți care declară că nu ar accepta un turc sau un libanez nici măcar ca vizitator în România. O explicație plauzibilă poate fi legată de recenta criză a refugiaților din Orientul Mijlociu (și a emigranților în general). Numărul (deși redus, totuși de neignorat) al celor care i-ar expulza pe cei veniți din zona estică a Mării Mediteraneene (5,2% în cazul libanezilor, 7,3% în cazul turcilor, față de mai puțin de un procent în cazul englezilor sau al francezilor) ar putea indica o anumită teamă față de acest fenomen. Cu toate acestea, tendința rămâne marginală la nivelul eșantionului nostru.

Un alt domeniu de interes al studiului nostru a fost toleranța față de anumite practici ale noilor minorități din București. Peste 80% dintre respondenți consideră că aceștia pot să își păstreze tradițiile și vestimentația tradițională și să aibă libertatea să își practice propria religie. Aproape două treimi sunt de acord ca străinii să își poată folosi propria limbă în mediul public, însă doar jumătate sunt de acord cu asocierea acestora pe criterii etnice. Tot o jumătate dintre respondenți sunt de acord ca un cetățean străin stabilit în România să aibă aceleași drepturi ca un cetățean român.

<i>Ce drepturi ar trebui să aibă... (% din respondenți)</i>	Da	Nu
Să își practice religia	79	20
Să se asocieze pe criterii etnice	50	50
Să își păstreze tradițiile și portul tradițional	84	16

Să își folosească propria limbă în mediul public	64	36
Toate drepturile pe care le are un cetățean român	51	49

Tabelul 1: Drepturi pentru noile minorități

Femeile sunt sensibil mai deschise către practicarea de către străini a propriei religii și către păstrarea tradițiilor și a portului specific. Cei care cunosc deja un străin sunt în mod semnificativ mai des de acord cu acordarea către străini de drepturi religioase, lingvistice sau chiar cu acordarea tuturor drepturilor de care beneficiază un cetățean român. Respondenții cu studii primare sunt în mod sistematic mai puțin de acord decât cei cu studii mai avansate cu folosirea limbii sau practicarea tradițiilor de către străinii din București. Din nou apare un evident efect al cosmopolitismului, asociat cu o atitudine mai liberală în ceea ce privește acordarea de drepturi către minorități.

Am căutat să aflăm și așteptările normative ale respondenților despre comportamente ale străinilor stabiliți în București care ar avea un efect pozitiv asupra orașului. Aproape toți respondenții consideră că ar bine ca străinii să învețe limba română, și peste două treimi consideră că ar fi bine să preia tradițiile din România. Ceva mai puțin de jumătate consideră căsătoria cu români ca fiind benefică, iar o treime consideră pozitivă o convertire la religia majorității.

Credeți că ar fi bine pentru București ca străinii.... (% din respondenți)	Da	Nu
Să preia tradițiile din România.	69	31
Să învețe limba română.	96	4
Să se căsătorească cu români.	45	55
Să se convertească la religia majorității.	35	65

Tabelul 1: Așteptări normative

Structura observată în ceea ce privește drepturile pe care românii le-ar acorda noilor minorități și așteptările normative pe care le au poate fi sumarizată ca indicând o viziune integraționistă dar nu asimilaționistă. Respondenții ar prefera ca străinii să devină mai asemănători cu românii în ceea ce privește viața socială comună (limba și tradiții), dar nu consideră necesară o asimilare în raport cu majoritatea etnică în ceea ce privește familia sau religia. Aceasta se vede și în ceea ce privește toleranța față de păstrarea tradițiilor și a practicării religiei proprii, precum și, întrucâtva, folosirea propriei limbi. Însă respondenții noștri sunt împărțiți în două grupuri relativ egale în ceea ce

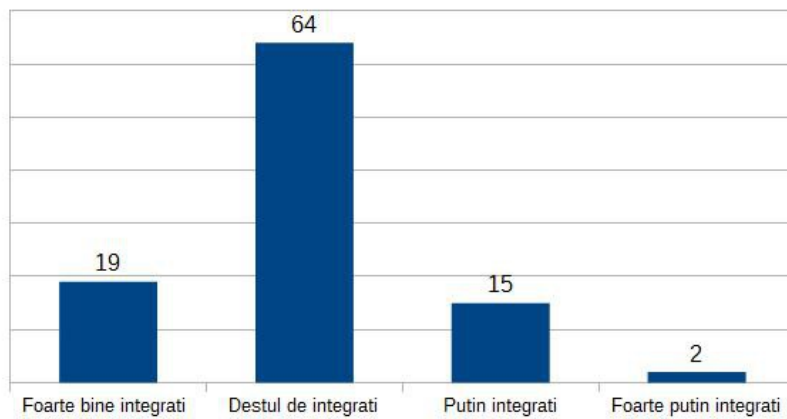

Figura 6: Cât de integrați vi se par străinii din București? (% din total respondenți)

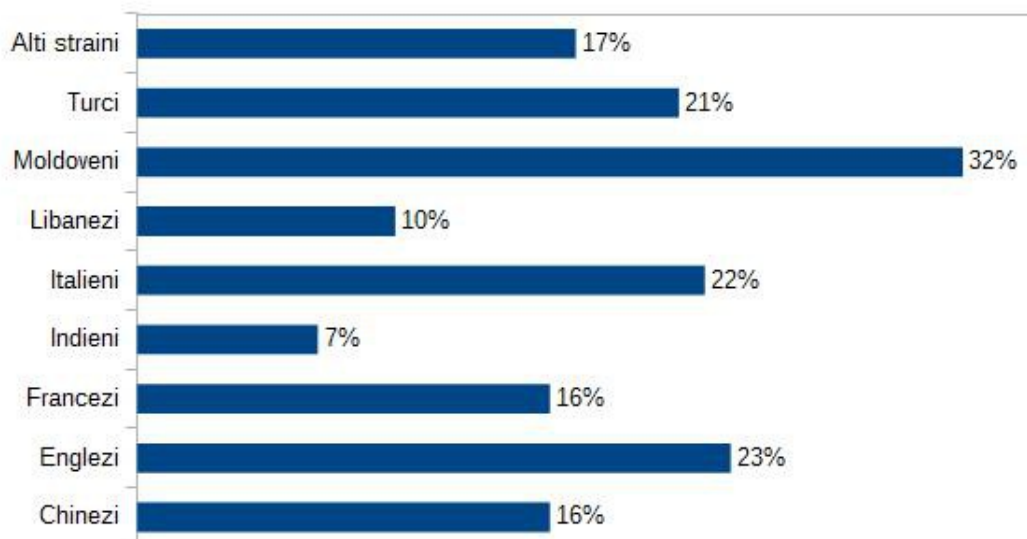
privește acceptarea asocierii străinilor pe criterii etnice, sau în a le acorda toate drepturile de care beneficiază un cetățean român. În special primul criteriu sugerează un grad de opoziție la izolaționism pe criterii etno-naționale în interiorul societății

române.

Într-o covârșitoare majoritate, respondenții noștri consideră că străinii din București sunt integrați – două treimi îi consideră destul de integrați, iar unul din cinci îi consideră foarte bine integrați. 15% dintre respondenți îi văd puțin integrați pe străini, și doar 2 procente consideră că noile minorități sunt foarte puțin integrate în București.

7. Experiența personală în relația cu străinii

Figura 7: Ce străini cunoașteți personal? (% din total eșantion)

Sub-eșantionul de respondenți care au declarat că cunosc personal un străin a primit un set de întrebări axate pe tipul de experiență personală în relația cu străinii. Astfel, cu privire la cele 8 noi minorități studiate de noi, circa o treime dintre respondenții din sub-eșantion cunosc un moldovean, în jur de unul din cinci cunoaște un turc, sau un italian, și/sau un englez, puțin peste 15% cunosc un francez și/sau un chinez, iar sub 10% cunosc un libanez și/sau un indian. Aproximativ 40% dintre respondenții din întreg eșantionul declară că nu cunosc niciun străin (inclusiv dar nu limitat la cele 8 minorități relevante), iar 17% cunosc un străin din altă țară decât cele menționate.

Tipul de relație socială pe care respondenții îl au cu acești străini variază în funcție de naționalitatea acestora. Chinezii, indienii, libanezii, și turcii apar predominant ca persoane cunoscute în calitate de vecin, simplu cunoscut, o relație întâmplătoare, impersonală. Se întărește imaginea străinului "îndepărtat" menționată mai sus. În contrapartida, străinul "apropiat" - englezii, francezii, italienii, moldovenii – sunt mai des menționați ca fiind un prieten sau coleg de muncă. Față de alte naționalități, italienii apar relativ mai des în postura de rude, iar moldovenii în calitate de prieteni. Prima asociere poate fi explicată prin istoria de migrație a românilor (inclusiv a bucureștenilor) spre Italia, ce a dus la stabilirea de relații de rudenie în țara de destinație, iar a doua prin afinitățile culturale pre-existente.

Discutând doar cu respondenții care cunosc măcar un străin, am sondat frecvența cu care aceștia au o interacțiune socială cu cineva din cele 8 minorități studiate. Frecvența întâlnirilor sau a discuțiilor cea mai des raportată este de o dată-de două ori pe săptămână. Un respondent din cinci se întâlnește și/sau discută cu un străin cel puțin o dată pe zi. Aproape 40% dintre respondenți declară că desfășoară o activitate împreună cu un străin cel puțin o dată pe lună. Puțin peste jumătate din sub-eșantion declară că sunt vizitați acasă de un străin, dar frecvența este una redusă: 38% răspund că rareori/de câteva ori pe an, și doar 3% că sunt vizitați cel puțin o dată pe săptămână.

De obicei, cât de des...	De mai multe ori pe zi	Zilnic	O dată/ de două ori pe săptămână	O data, de doua ori pe luna	De câteva ori pe an/ Rareori	Niciodată
Vă întâlniți cu un străin?	3	16	36	17	27	2
Discutați cu un străin.	4	14	32	24	23	3
Desfășurați o activitate împreună cu un străin (comerț, afaceri, muncă, timp liber, activități cu familia sau prietenii)?	3	10	17	22	26	22
Sunteți vizitat acasă de un străin?	0	0	3	13	38	47

Tabelul 1: Frecvența interacțiunii cu noile minorități (% din total sub-eșantion de respondenți care cunosc măcar un străin)

Educația și venitul respondenților sunt direct proporționale cu intensitatea interacțiunii sociale (excluzând vizitele în spațiul personal), iar respondenții mai tineri se întâlnesc mai des cu străini decât cei mai în vârstă. Se confirmă astfel profilul bucureșteanului tânăr, educat, și cu un nivel material confortabil cu deschidere spre cosmopolitism.

8. Percepția efectelor socio-economice

Am cerut respondenților noștri să evalueze impactul pe care consideră că îl au cele 8 minorități asupra capitalei. Efectul general este considerat de 63% dintre respondenți ca fiind mai degrabă pozitiv, iar 30% din eșantion vede un efect mai degrabă neutru. Doar 7% dintre respondenți consideră că Bucureștiul mai degrabă pierde de pe urma prezenței noilor minorități.

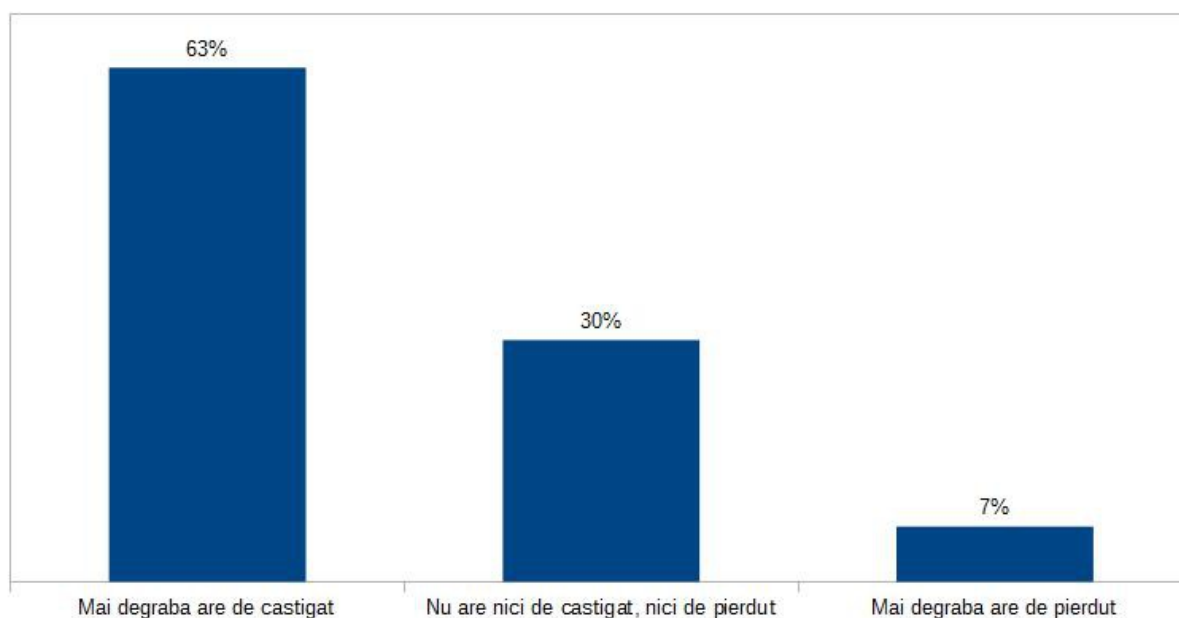

Figura 8: Efectul noilor minorități asupra Bucureștiului (% din total eșantion)

Cei care văd un efect mai degrabă negativ sunt, în medie, cu 8 ani mai în vârstă decât ceilalți respondenți, și/sau să aibă studii primare. Bărbații și persoanele cu studii superioare sunt mai înclinați să vadă un avantaj în prezența noilor minorități.

Am enumerat o serie de posibile contribuții pe care prezența noilor minorități le-ar putea avea asupra Bucureștiului, și am solicitat respondenților să ne precizeze dacă acestea există, și care comunități sunt mai repede asociate cu aceste fenomene. O clară majoritate a respondenților au declarat că străinii din cele 8 minorități contribuie cu mici afaceri (96%), bani/investiții (91%), mari

companii/corporații (85%) și mâncare specifică/gastronomie etnică (82%). Tot o majoritate, dar mai redusă, apreciază ca străinii contribuie și cu forță de muncă (63%), educație/cunoștințe (60%), și tradiții noi (55%). Un număr relativ egal de respondenți consideră prezentă, respectiv absentă, o contribuție în ceea ce privește cultura sau mentalități noi/religie.

Cu ce credeți că ar contribui cele 8 comunități în orașul București?

	Da(%)	Nu(%)	Dacă da, la care comunitate vă gândiți în mod special? (ordinea descrescătoare a menționării)
Mici Afaceri	96	4	Chinezi, turci
Violență	25	75	Turci, libanezi, indieni
Educație/Cunoștințe	60	40	Englezi, francezi
Mizerie	29	71	Chinezi, indieni, turci
Tradiții noi	55	45	Turci, indieni, libanezi
Creșterea prețurilor	24	76	Chinezi
Mentalități noi/Religie	53	47	Turci, libanezi
Șomaj	21	79	-
Cultură	52	48	Francezi, englezi, turci.
Sărăcie	18	82	Indieni, moldoveni
Bani/Investiții	91	9	Italieni, turci, chinezi, englezi, francezi
Mari Companii/Corporații	85	15	Francezi, englezi, italieni, chinezi, turci
Droguri	33	67	Libanezi, italieni, indieni, turci
Forță de muncă	63	27	Chinezi, moldoveni
Corupție	28	72	Italieni, chinezi, turci
Mâncare specifică, Gastronomie etnică	82	18	Turci, chinezi, libanezi, italieni
Boli	20	80	Indieni, chinezi.

Tabelul 1: Contribuția noilor minorități la viața Bucureștiului

O minoritate a respondenților este de părere că prezența noilor minorități contribuie la violență (25%), mizerie (29%), creșterea prețurilor (24%), șomaj (21%), sărăcie (18%), droguri (33%), corupție (28%) sau boli (20%). O simplă comparație ne arată că efectele pozitive sunt semnificativ

mai des menționate decât cele negative. Respondenții care cunosc cel puțin un străin sunt mai înclinați decât cei care nu cunosc să observe că străinii contribuie cu educație&cunoștințe sau cu tradiții noi, cu mentalități, religie, sau cultură, și cu forță de muncă⁸. O posibilă explicație este faptul că expunerea la competențele, stilul de viață și trăsăturile caracteristice noilor minorități îi fac pe respondenți mai atenți la contribuția pe care străinii o aduc la viața orașului.

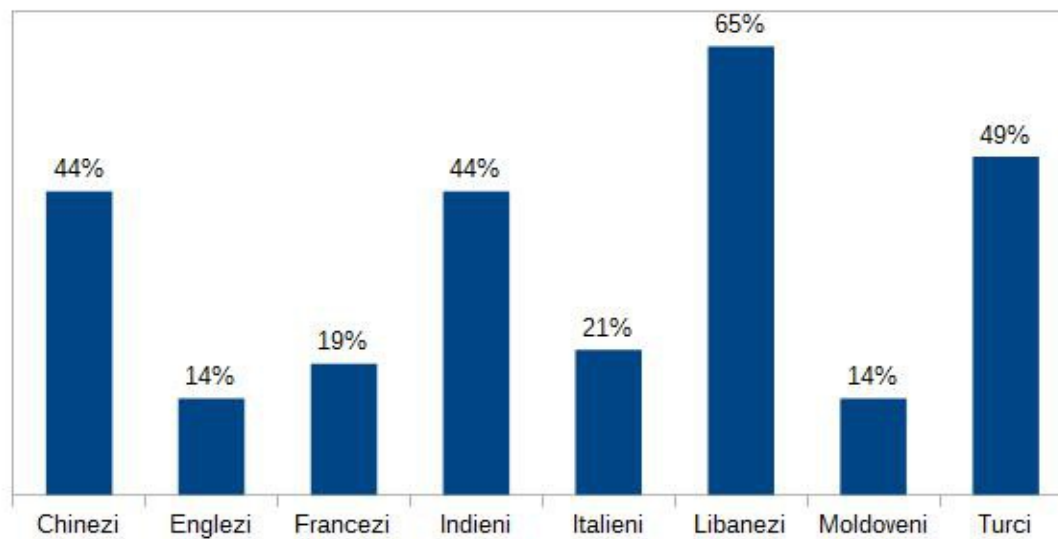
Luând fiecare minoritate în parte, se observă că chinezii sunt asociați cu mici afaceri, bani/investiții, mari companii/corporații, forță de muncă și mâncare specifică/gastronomie etnică, dar și cu mizerie, creșterea preturilor, corupție, sau boli. Britanicii și francezii sunt, în mod similar, asociați cu educație/cunoștințe, cultură bani/investiții, și mari companii/corporații. Indienii sunt percepuți ca aducând tradiții noi dar și violența, mizerie, sărăcie, droguri, sau boli. Italienii sunt asociați cu bani/investiții, mari companii/corporații, mâncare specifică/gastronomie etnică dar și cu droguri sau corupție. Libanezii sunt percepuți ca aducând mentalități noi/religie, tradiții noi, mâncare specifică/gastronomie etnică, dar și violență sau droguri. Moldovenii contribuie, în opinia respondenților, cu forță de muncă, dar și cu sărăcie. Turcii contribuie cu mici afaceri, tradiții noi, mentalități noi/religie, cultură, bani/investiții, mari companii/corporații, și mâncare specifică/gastronomie etnică dar și cu droguri, corupție, violență, sau mizerie.

Se observă că doar englezii și francezii sunt asociați exclusiv cu efecte pozitive, și doar indienii aproape exclusiv cu efecte negative. Este remarcabilă ambivalența față de turci și chinezi, fiecare comunitate fiind asociată cu un număr ridicat de efecte, atât pozitive cât și negative. Probabil datorită percepției similarității ridicate față de locuitorii nativi ai Bucureștiului, moldovenii sunt cel mai rar asociați cu efecte semnificative (fie ele pozitive sau negative) asupra orașului, probabil în comparație cu ceea ce contribuie oricum cetățenii români.

---

⁸ Atât educația cât și vârsta sunt asociate cu aceste răspunsuri pozitive, dar o analiză multi-variata arată că factorul principal rămâne contactul personal cu noile minorități.

Figura 9: (Doar cei 13% dintre respondenți care au simțit teamă față de străini) Față de care minorități ați simțit teamă?

Studiul nostru a testat și potențiala senzație de teamă resimțită de respondenți față de noile minorități din București. Dacă 87% dintre respondenți declară că nu au simțit niciodată teamă, doar 13% declară că au simțit această emoție negativă. Teamă a fost simțită mai ales de către cei care nu cunosc niciun străin, și/sau cu o educație relativ mai scăzută. În cadrul acestui sub-eșantion minor, naționalitățile care au trezit aceste sentimente cel mai des sunt libanezii, turcii, chinezii, și indienii, și într-o măsură mai mică englezii, francezii, italienii, sau moldovenii.

Peste trei sferturi dintre respondenți consideră că persoanele alcătuind noile minorități din București sunt uniform distribuite în spațiul Bucureștiului. Singura excepție o reprezintă comunitatea chineză, pe care 59% dintre respondenți o consideră concentrată în zona Colentina. Același cartier este considerat ca fiind preferat de libanezi și de către turci, iar moldovenii sunt văzuți ca locuind mai

des în zona Regiei – explicația fiind căminele studențești care găzduiesc tineri din această țară. Centrul capitalei este considerat ca zona predilectă pentru celelalte minorități din studiul nostru.

	Uniform (%)	Concentrați în anumite zone (%)	Zona cea mai des menționată
Chinezi	41	59	Colentina
Englezi	78	22	Centru
Francez	75	25	Centru
Indieni	84	16	Centru
Italieni	85	15	Centru
Libanezi	82	18	Colentina
Moldoveni	86	14	Regie
Turci	82	18	Colentina

Tabelul 1: Percepția locuirii celor 8 minorități (% din total eșantion)

Aproape patru respondenți din cinci consideră că străinii ar trebui să fie liberi să locuiască oriunde doresc, iar 10 respectiv 9% își doresc o locuire uniformă a străinilor în București sau o concentrare a străinilor într-o zonă anume. Doar 4% dintre respondenți ar prefera o segregare a străinilor în funcție de originea națională a acestora.

În general, respondenții noștri mai repede nu cunosc firme, corporații, instituții, organizații sau asociații deținute de străini din cele 8 comunități. Excepția o reprezintă centrele comerciale Europa și Dragonul Roșu, care sunt menționate de majoritatea respondenților ca aparținând chinezilor. În jur de 30% dintre respondenți cunosc o instituție aparținând englezilor (British Council cel mai des menționat) sau francezilor (Carrefour, Auchan, Renault cel mai des menționate), iar puțin peste 15% dintre respondenți cunosc o organizație deținută de turci (Dristor Kebab cel mai des menționat), italieni (Tratoria cel mai des menționată) sau moldoveni (La Plăcinte cel mai des menționată). Sub 10% din total eșantion cunoaște vreo instituție libaneză sau indiană din București. Familiaritatea cu aceste forme de organizare asociate cu noile minorități este iarăși asociată cu vârsta, educația, și venitul respondenților.

Un important factor de contact cultural între noile minorități și bucureșteni este gastronomia etnică. Trei sferturi dintre respondenții noștri consumă mâncare italiană, iar aproape doi din trei manancă

mâncare specific moldovenească și /sau turcească. Următoarele bucătării naționale ca ordin de consum sunt cea chinezească (44% din total eșantion), libaneză (38%) și franceză (33%). Aproximativ unul din cinci respondenți mănâncă produse specifice gastronomiei indiene și/sau britanice. Predictorii asociați cu cosmopolitismul sunt, din nou, relevanți pentru accesul la gastronomie etnică. Cei care cunosc cel puțin un străin declară mai des că mănâncă ceva specific celor 8 noi minorități decât cei care nu această experiență a interacțiunii sociale inter-etnice. Pentru fiecare bucătărie etnică, consumul este asociat cu o educație mai ridicată, un venit mai mare, și, în special, o vârstă mai scăzută.

Mâncați vreodată mâncare specifică acestor opt țări?

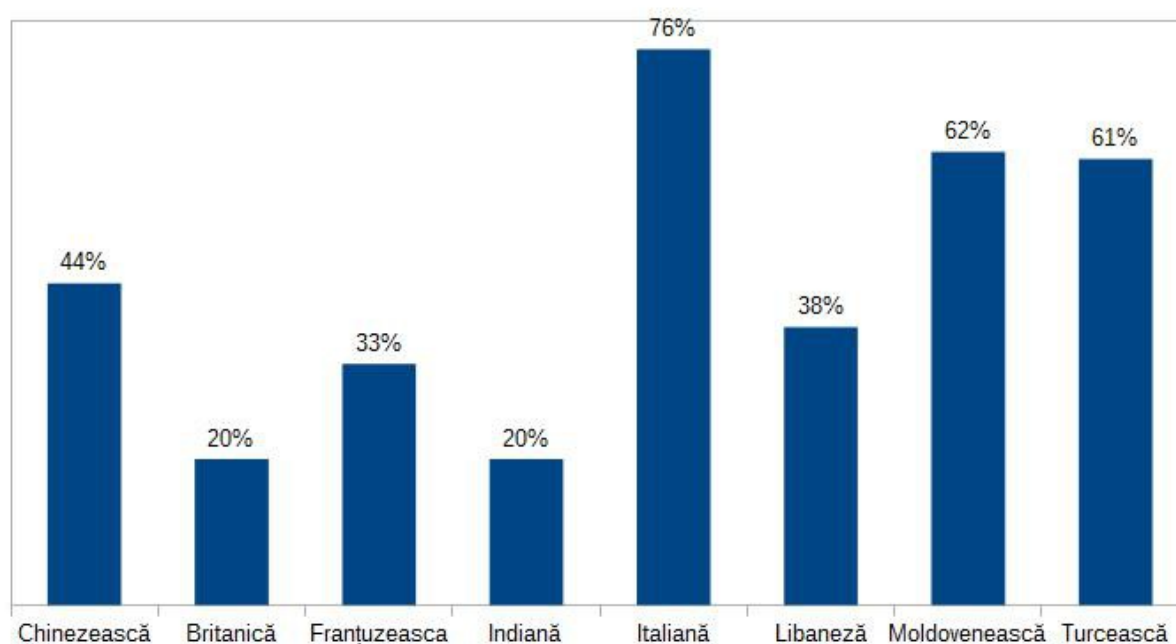

Figura 10: Consum de mâncare etnică (% din total eșantion)

Se observă o sensibilă departajare între bucătăriile naționale. Veniturile ridicate sunt mai des asociate cu gastronomia britanică, franceză, indiană, italiană, sau libaneză, în timp ce mâncarea chinezească, moldovenească sau turcească sunt asociate cu venituri mai scăzute. Putem lansa ipoteza unei separări între gastronomia "elitistă" și cea "populară", determinate atât de costurile de consum, cât și de reprezentările culturale ale valenței identitare ale bucătăriei etnice.

Localurile cu specific etnic cel mai des frecventate sunt cele italiene, turcești și chinezești (43%, respectiv câte 30% dintre respondenți). Numele cele mai des menționate sunt "Tratoria", "Divan" și "Dristor Kebab", respectiv Wu Xing, Chopsticks și Najing. Circa un sfert dintre respondenți au ieșit într-un local moldovenesc ("La Placinte" este cel mai des menționat), libanez ("Al Wady" cel mai des menționat), sau britanic ("Irish Pub"). Puțin peste 10% dintre respondenți au fost într-un local cu specific francez ("Paul" cel mai des menționat) sau indian. Din nou, un nivel mai ridicat de

educație, un venit mai mare și o vârstă mai scăzută sunt predictorii ai frecvenței localurilor cu specific național.

9. Concluzii

Deși tema cercetării noastre a fost una destul de amplă, iar studiul nostru a fost mai mult o deschidere de drum decât o analiză finală, vom încheia printr-o serie de concluzii generale ce pot fi trase de pe urma analizei datelor statistice, însoțite de câteva paralele cu alte studii recomandări pentru posibile cercetări viitoare. Mai înainte de toate, trebuie spus că orice cercetare sociologică are anumite limitări obiective care restrâng capacitatea de inferență dincolo de o anumită certitudine. Perioada în care am colectat chestionarele, disponibilitatea (sau refuzul) unor anumite categorii de persoane de a participa la studiu, sau dezirabilitatea socială a unor răspunsuri sunt factori care pot influența rezultatele cercetării. Acestea se adaugă la deja menționata problema a non-reprezentativității eșantionului la nivelul capitalei, precum și a supra-reprezentării (respectiv sub-reprezentării) unor categorii de persoane. Cu toate acestea, suntem destul de convinși că studiul nostru reflectă într-o măsură relevantă realitatea socială a relației dintre bucureșteni și noile minorități.

Privind studiul în ansamblul său, ideea principală care reiese este că bucureștenii au o viziune preponderent pozitivă despre noile minorități. Membrii celor 8 comunități sunt văzuți ca integrați în societatea largă, ca aducând mai multe efecte pozitive decât negative, sunt de cele mai multe ori acceptați în rândul societății și în relații sociale foarte apropiate. Respondenții le-ar acorda o serie de drepturi care să le permită să își păstreze identitatea (cum ar fi limba, religia, costumația și alte tradiții) dar sunt și așteptați un grad de integrare socială în cadrul societății-gazdă. Bucureștenii consideră că românii sunt mai degrabă primitivi, și îi primesc mai bine pe străini decât sunt ei înșiși primiți în alte țări. Această imagine a ospitalității românești reiese și în cadrul focus-grupurilor efectuate în studiul nostru cu membrii ai celor 8 minorități, ceea ce sugerează că imaginea s-ar putea să fie ancorată în realitate.

Un leitmotiv de-a lungul analizei datelor este afinitatea între cosmopolitismul respondenților și valența pozitivă a reprezentărilor și orientărilor față de străini în general și față de noile minorități în particular. Marea majoritate a răspunsurilor date de acești respondenți sunt, în comparație cu cei care nu au experiența directă a alterității, mai deschiși, mai toleranți, și mai optimiști în ceea ce privește incluziunea străinilor în viața Bucureștiului. Acest rezultat nu este neașteptat, dat fiind stilul de viață al acestei categorii de respondenți. Cei care cunosc personal cel puțin un străin sunt, în general, persoane mai tinere, mai bine educate, și cu venituri mai ridicate. Oportunitățile de interacțiune socială pot fi asociate cu locul de muncă, studiile în străinătate, accesul la rețele sociale cosmopolite, afinități culturale globale. Pornind de la această asimetrie, o prima propunere de politică publică și activism social este construirea de oportunități de interacțiune, de cunoaștere, și

de a înțelege noile minorități din București și pentru acele categorii de cetățeni pentru care cosmopolitismul nu este încă o opțiune reală.

Un alt fenomen recurent întâlnit în analiza datelor e asimetria în interiorul celor 8 minorități. Simplu spus, nu toți străinii sunt priviți la fel. Cu excepția moldovenilor, ale căror caracteristici îi plasează complet aparte față de celelalte 7 comunități, distincția Occident-Orient se regăsește în majoritatea răspunsurilor care se referă la fiecare comunitate în parte. Respondenții au reprezentări mai bune despre europeni decât despre non-europeni, fie că este vorba de distanța socială acceptată, de efectele pozitive, respectiv negative, asupra Bucureștiului, sau de percepția armoniei relațiilor sociale cu localnicii. Motivele pot fi multiple, de la modelele aspiraționale ale românilor ce pun Vestul Europei pe un plan superior iar Orientul undeva mai jos, asemănările respectiv diferențele de religie, limbă, istorie comună, sau organizare socială, sau pur și simplu experiența mai mare în interacțiunea cu Europa de Vest decât cu alte părți ale lumii – fie ea o interacțiune reală sau doar simbolic-imaginară.

Asimetria Est-Vest sugerează nevoia de proiecte private și politici publice care să înlesnească apropierea acestor străini ”îndepărtați”. Pe de o parte, este posibil ca alteritatea percepută să fie mult mai ridicată decât în realitate, iar simpla expunere la viața socială a membrilor acestor comunități, la practicile și credințele lor, să le îmbunătățească percepția în ochii bucureștenilor. Pe de altă parte, diversitatea culturală poate fi doar aparent un motiv justificat de reticență și distanțare socială, putând fi ușor transformată într-un factor de dezvoltare umană și de creativitate socio-economică. Amplasarea Bucureștiului la frontiera estică a Uniunii Europene și în proximitatea bazinului Mării Mediteraneene sugerează o zonă de confluență culturală între Est și Vest ce poate funcționa echitabil și durabil doar pe bazele unor tratamente egale către toate minoritățile, fie ele mai noi sau mai vechi, provenite din Orient sau din Occident.

Pornind de la cercetarea de față, viitoare studii ar putea să verifice unele dintre rezultatele noastre și să îmbunătățească cunoașterea în domeniul relațiilor dintre majoritate și minoritățile naționale. O principală sugestie pentru viitor este realizarea unui studiu reprezentativ la nivelul capitalei și/sau a României care să urmărească dimensiuni de analiză similare sau apropiate celor din cercetarea noastră. Este oare capitala un caz izolat, există specificități regionale, sau discrepanțe rural-urban? O altă direcție interesantă o reprezintă cazul ”vechilor” minorități – cum sunt acestea văzute în comparație cu ”noile” minorități? Sunt percepute ca entități distincte sau similare? Mai mult, cum văd aceste minorități ”tradiționale” creșterea numărului de persoane provenite din imigrația externă? Nu în ultimul rând, o cercetare cantitativă în rândul celor 8 minorități discutate în studiul nostru ar putea urmări ipotezele obținute în cadrul focus-grupurilor, precum și obținerea unei comparații cu datele prezentate în studiul de față. Primul pas a fost făcut.